

E 121/4

AZ ÖRÖKLÉSI JOG FOGALMA.

Dr. TÓTH LAJOS

JOGAKADÉMIAI TANÁR DEBRECZENBEN.

KÜLÖNLENYOMAT A DEBRECZENI REFORMÁTUS FŐISKOLA
AKADÉMIAI ÉVKÖNYVÉBŐL.

DEBRECZEN SZAB. KIR. VÁROS KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA
1911—1502.

AZ ÖRÖKLÉSI JOG FOGALMA.

Dr. TÓTH LAJOS

JOGAKADÉMIAI TANÁR DEBRECZENBEN.

KÜLÖNLENYOMAT A DEBRECZENI REFORMÁTUS FŐISKOLA
AKADÉMIAI ÉVKÖNYVÉBŐL.

DEBRECZEN SZAB. KIR. VÁROS KÖNYVNYOMDA-VÁLLALATA
1911—1502.

E 121/4

Az öröklési jog fogalma.

Tanévnyitó értekezés.

Írta és 1910 szeptember 9-én előadta: **dr. Tóth Lajos**, akadémiai igazgató.

„Nincs jutalmasabb jószág-nyerés az öröklésnél, melly által a' meghalt ember józága, vagyona, másra t. i. előre száll“. (Frank Ignác: A közigazság törvénye Magyarhonban. 1845. I. 429. lap.)

Az öröklés csakugyan az a jelenség, mely által az elhunyt jogai és kötelezettségei az örökösre — a vérbelire, a hitvesre vagy a végintézetben nevezettre átszállanak.¹ Jogviszony-átszállást eredményező tény.² Olyanforma, mint az átadás (traditio) vagy az engedmény (cessio). Az átadás a tulajdont, az engedmény a követelést, az öröklés az elhunyt jószágát, vagyonát szállítja át.³

De azt is mondhatom, hogy öröklés: maga a jogviszony-átszállás⁴ az örökhagyóról az örökösre, mint épen most történő, vagy máris megtörtént jelenség.

¹ V. ö. Windscheid Pandekten 1901. III. 456 lap szöveg s 8 jegyzet. V. ö. 6. jegyzet is. V. ö. 457 lap, 10 jegyzet. V. ö. Zsögöd Fejezetek 1900 II. 907 lap: öröklés: causaátháramlás.

² Pontosabban: tényisorozat.

³ Hogy új jogviszonyt u. n. öröklési jogviszonyt teremt-e, erről lesz szó épen a későbbiekben. Szladits szerint az öröklés sűrített singularis successio, mely az egyes jogok átruházásától alakban s mennyiségben különbözik. (Fodor Magánjog. V. 659 lap.)

⁴ Így a jogviszonyokat mozgatom. Tehetem, hogy az alanyokat mozgatom s azt mondom: öröklés alanycsere a jogviszonyokban. Mind a kettő képletes beszéd. A valóság: öröklés jogviszony keletkezés.

Ime, amikor öröklésről beszélünk, majd tényállásra gondolunk, majd joghatásra.¹

Ám az öröklés szó úgy a tényállást, mint a joghatást egészen tágan tartva jelöli meg.

Alája fér úgy a törvényes, mint a végintézeti öröklés, úgy az universalis, mint a singularis successio.

Az egyébként nem vitás, hogy mi az öröklés. A sokat vitatott kérdés az, hogy *mi az öröklési jog*.

A kérdés tárgyalásánál a következő stadiumokat tartom szem előtt :

1. *mikor még váromány sincsen ;*
2. *mikor váromány már van.*

Az örökhagyó halála utáni helyzetben ismét :

1. *az örökség elfogadása előtti helyzet ;*
2. *az örökség elfogadása utáni helyzet.*

Sorjába véve ezeket :

1. Még váromány sines.

Ide vágó jelenségek : még nincs javamra végrendelet, vagy öröklési szerződés. Még nincs hitvestársi kapcsolat, örökbefogadás, születés. Egyszóval még nincs meg az öröklés u. n. jogcíme. Több, kevesebb kilátás lehet arra, hogy ez a jogcím majd meglesz.

Az öröklési jogviszony tényálladékból még most semmi sincs megteremtve. Hogy öröklési jogviszony még most nincsen, bizonyos. De az öröklési jogviszonyt „előkészítő viszonyok“ sincsenek. Olyanok ugyanis, melyek a successív tényálladék egy-egy eleméből erednének. A successív tényálladékon kívüli factumból eredő előkészítő viszonyok azonban vannak. Ilyenek például a következők :

Az a jogviszony, melyben a debitum conjugale áll (a házasság). Ez ugyanis a születendő gyermekhez majdan kapcsolódó öröklési jogviszonyt készíti elő.² Mert causa

¹ „Örökölt ez az ember“ : beállottak javára ezen és ezen tények. Már most jogosult alany.

² A házasság így in favorem tertii jogviszony. A tertius a születendő gyermek.

megteremtésére kötelez. Végintézkedő akarat nyilvánítására nem lehet kötelezettséget vállalni. A pactum de testamento faciundo erőtelen. A házasságkötésre sem lehet kötelezettséget vállalni. Az eljegyzés nem foglal magában erre jogi kötelezettséget.

Ebben a stadiumban (mikor még váromány sincs) jelentkező előkészítő viszony az is, melyben mindenkinek tilos mást a végakarat nyilvánításában háborgatni.

Az osztrák polgári törvénykönyv szerint: „Ki az örökagyót... végrendelet tételében akadályozta... az örökjogból kizáratik“. (542. §.) Ugyanezt mondja a magyar polgári törvénykönyv tervezete: „Öröklésre érdemtelen... aki az örökagyót... fenyegetés vagy megtevesztés által... megakadályozta abban, hogy végintézkedést tegyen...“ (1795. §. 2. bekezdés.) Ez a mai magyar magánjog álláspontja is.¹ Csakugyan: senkit sem szabad kényszerrel vagy megtevesztéssel akadályozni abban, hogy végakarátát nyilvánítsa: végrendeletet tegyen, vagy öröklési szerződést zárjon le.² E tilalom nyilván annak javára van, ki a megakadályozott végintézetben örökösül neveztetett volna.³

A végintézet tételében való akadályozásnak fordítottja a végintézet tételére való kényszerítés.⁴ „Ki az örökagyót végrendelet tételére kényszerítette vagy csalfán rávette... az örökjogból kizáratik...“ (opt. 542. §.) „Öröklésre érdemtelen... aki az örökagyót fenyegetés vagy megtevesztés által jogtalanul reábirta arra, hogy végintézkedést tegyen...“ (T. 1795. §.) Ez a mai magyar magánjog álláspontja is. Senkinek sem szabad mást fenyegetéssel, vagy megtevesztéssel végakarat nyilvánítására, végrendelet tételére, öröklési szerződés lezárására

¹ Érdemtelen az is, ki az örökagyót végintézkedésre állandóan képtelenné teszi. (Tervezet 1795. §. 1. és 2. bekezdés, Fodor Magánjog V. 59. lap. Kern.)

² Végintézet megváltoztatása, visszavonása maga is végintézkedés. Ezekre is tehát a mondottak állanak.

³ Más kérdés, hogy az érdemtenséget ki bolygathatja. Nyilván az, ki az érdemtenség beigazolása esetén, mint a sorban következő örököl. A szóban forgó tilalom megszegése adott esetben büntetőjogi sanctióval is járhat.

⁴ Ugyanezen szempont alá esik a végintézet megváltoztatása, visszavonása.

kényszeríteni. E tilalom nyilván azok javára van, kik ab intestato vagy egy előbbeni végintézetből örökölnének.¹

Nemcsak a végakarát nyilvánításában, hanem általában az öröklési jogviszony tényálladékának megteremtésében (debitum conjugale, szülés, házasságkötés, örökbefogadás...) tilos mást háborgatni.²

Ha már most a végakarathoz, vércapocshoz, házassághoz, az örökbecfogadás tényéhez kapcsolódó öröklési jogviszonyra tekintek: látom a fentiekben az öröklési jogviszonyt előkészítő viszonyokat.

Látszik, hogy öröklési előkészítő jogviszonyok vannak már olyankor, mikor még váromány sincs. Megfordítom a tételt: ezen most tárgyalt előkészítő jogviszony complexumot nem mondjuk „váromány“-nak.

2. Váromány már van.³

Ebben a stadiumban van már valami az öröklési jogviszony (az alapviszony) tényálladékából. De ez még nem teljes. Ezért nincs is még öröklési jogviszony. Előkészítő viszonyok azonban vannak.⁴

Idevágó példák: meg vagyok hívva a végrendeletben az öröklésre. Vagy: javamra öröklési szerződés szól. Mikor is várományom erősebb,⁵ mert az öröklési szerző-

¹ Az utóbbi nyilván nem a most tárgyalt stadiumba vágó jelenség. Az előbbi is csak akkor, ha a legalis causa azután születik meg.

² A büntető törvény 323. §. szerint: „aki valakit törvényellenesen elfog, elfogat, letartóztat vagy személyes szabadságától bármi más módon megfoszt... a személyes szabadság megsértésének vétségét követi el...“ A B. T. 193. §. szerint is: „Azon közhivatalnok (460. §.), aki hivatali hatalmával visszaélve, törvényellenesen valakit elfogat, elfog vagy letartóztat: a személyes szabadság elleni vétséget követi el...“ Hozzávéve ehhez a döntvénytár új folyam I. 30. mondottakat: a személyes szabadság megsértésének tényálladéka akkor is fennforog, ha a sértett fél csak néhány pillanatra gátoltatik akaratának szabad megvalósításában: látjuk a tényállás megteremtésének büntetőjogi védelmét. A szülés különösen védve van azzal, hogy a magzatelhajtás bűncselekmény. (B. T. 285., 286. §§.)

³ V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 2. 1241 lap, 1246 lap 3. b.

⁴ Zsögöd másképen „Véghezvinni, (abbanhagyni) valóról, (magtartásbeli kitűzöttségről, szolgáltatásról) egyáltalán szó sincsen bennük“. Fejezetek II. 2. 1284. lap 36 a) De ugyanítt később így: „a törvénynek mégis van hozzájuk valamiféle köze...“

⁵ V. ö. opt. 1252 §.: át nem ruházható, nem biztosítható.

dést visszavonni nem lehet. Vagy : vérbeli vagyok. Hitves vagyok. Örökbe fogadott vagyok. Köteles részre jogosult vagyok. Utóbbi esetben várományom ismét erősebb, mert csakis kitagadási ok fenforgása mellett lehet engemet attól megfosztani. E példák mindegyikéhez nyilván hozzátartozik, hogy örökhagyóm még él.

Miféle előkészítő viszonyok vannak ebben a stadiumban? Melyekkel pl. a várományosnak a leendő örökhagyóhoz való vérségi kapcsolata oltalmazva van. Ilyenek : melyekben tilos mindenkinek valamely gyermeket elsikkasztani, eltitkolni, rendszerint járt helyre kitenni, vagy bármely más módon családi állásától megfosztani, ezzel várományos társai javára portio-nagyobbodást vagy valamely hátrább álló öröklési causának felnyitását eszközölni. Tilos mindenkinek valamely gyermeket más családba becsempészni, ezzel a várományosok portiojának kisebbedését vagy valamely öröklési causának elnyomását eszközölni. (Büntető törvény 254. §.)¹ Tilos mindenkinek a családi állásra vonatkozó okiratokat meghamisítani, hamis tanúságot, hamis esküt tenni.² (Büntető törvény XXXII., XII. fejezet.)

Továbbá : tilos mindenkinek (kivéve épen az örökhagyót) a vérségi causa elé végintézetet odatolni. Hamis végintézet készítése, becsempészése tilos. Tilos hamisan tanúskodni, esküdni nem létező végintézet mellett. Egy szóval tilos idegen akaratot, mint az elhunyt akaratát mutatni fel. Nemcsak ez tilalmas. Tilalmas a végakarát szabályszerű kialakulását akadályozni : az örökhagyót végintézet tételére kényszeríteni vagy csalfán reávenni

¹ V. ö. az 1843. javaslat 231. §. : „Aki... valakit nemzetségi állásától s azzal összekötött törvényes jogaitól álnokul megfoszt, hat évi rabságig büntetethetik“. 233. §. : „Aki rokonát tudva és makacsúl megtagadja oly célzattal, hogy azt nemzetségi állásától s vérségi jogaitól megfoszthassa, mint véráruló nyolc évi rabságig büntetethetik“. 234. §. : „Aki oly célzattal, hogy valakinek jogait kijátszhassa, vagy mást károsítson, szülést szinlelt s valamely idegen gyermeket maga törvényszerinti gyermeke helyett titkon felvett ; valamint szinte az is, ki e célzattal akár maga gyermekeit, akár másét, idegen gyermekkel álnokul kicserélte, három évi rabságig büntetethetik“. V. ö. Döntvénytár XXXVI. 17., III. f. I. 63.

² V. ö. 1894. XXXIII. 80. §, mely szerint a születések és halálozások bejelentésének elmulasztása kihágás.

(opt. 542. §.). Ilyképen ugyanis a vérségi causa végintézeti causával lenne elnyomva.

Oltalmazva vannak a végintézeti causák is.¹ Tilos mindenkinek a máris kész végintézetet elsikkasztani (opt. 542. §. 3378—888. Dtár uf. XXIII. 37. lap), ezzel valamely várományostárs javára portio-nagyobbodást, vagy valamely hátrább álló öröklési causának felszabadulását eszközölni. Tilos mindenkinek valamely végintézetet becsempészni, hamisan tanúskodni, esküdni nem létező végintézet mellett, ezzel a várományosok portioját kisebbiteni, vagy valamely előbbálló végintézeti causát elnyomni. De itt is nyilván nemcsak az tilalmas, hogy az elhunyt végakarata gyanánt idegen akarat mutattassék fel, hanem tilalmas az örökhagyó akaratát kényszerrel vagy megtévesztéssel kialakulásában alterálni. Tilos a végintézeti causát ilyképen további végintézeti causával elnyomni.²

Mindezen tilalmak sanctioja magánjogi (érdemtelenség,³ kártérítés) vagy büntetőjogi is.⁴

Ezen példaként felsorolt előkészítő jogviszonyok összesége teszi ki a várományt.⁵ Ugyanis ezen előkészítő jogviszonyok eredményeként „várhatom“ az öröklést.

3. Az örökség elfogadása előtti helyzet.⁶

Az örökhagyó halála után, de az örökség elfogadása előtt, az öröklési jogviszony tényálladéka még mindig nem teljes. Hiányzik belőle az örökség elfogadása. Ezért öröklési jogviszony nincs is még. Ez az örökség elfogadásával születik meg. Mostan előkészítő jogviszonyok vannak. Ilyenek azok, melyekben mindenki el van tiltva

¹ Az öröklési szerződés védvè van azzal szemben is, aki lezárta. Visszavonni nem lehet.

² Ép ezért tilos az örökhagyót a végintézet visszavonásában akadályozni. Végintézeti causát vérségi causával is tilos elnyomni. Például tilos valakit kötelesrészre jogosultként a családba becsempészni.

³ V. ö. Fodor V. 58. lap (Kern).

⁴ A szövegben nem említett öröklési causák (házasság, örökbe-fogadás) is nyilván oltalmazva vannak.

⁵ Vannak a túléléstől feltételezett követelések (pl. opt. 1256. §. advitalitium), melyek azonban nem várományok. V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 2. 1261. lap.

⁶ V. ö. Windscheid III. 188. lap V. „Die ruhende Erbschaft“ §. 531.

az örökség elfogadásától,¹ kivéve egy embert, azt, aki az öröklésre meg van hívva. Rokonuló jelenség : mindenki el van tiltva az eladó által felkínált árú átvételétől, kivéve épen azt, kivel szemben a felkínálás történt (vevő). Vagy : mindenki el van tiltva a sörfőzéstől, kivéve egy embert (a monopolium alanya), mindenki el van tiltva a telken való átjárástól, kivéve egy embert (a szolgalmi jogosult), mindenki el van tiltva a dologtól, a dologra vonatkozó bármely cselekvőségtől, kivéve egy embert (a tulajdonos). Mindezek nyilván u. n. absolut joghelyzetek.² Mindenki a kötelezett alany, egy ember a jogosult alany. Ez az egy ember mindenkitől negatív magatartást követelhet. A szerint, amint a mindenkit terhelő köteles magatartás más és más, más és más a joghelyzetnek u. n. pozitív oldala. Ha mindenki az örökség elfogadásától van eltiltva : engemet az örökség elfogadásának lehetősége illet³. Ha mindenki az átvételre felkínált dolog átvételétől van el tiltva : engemet ezen dolog átvételének lehetősége illet. Ha mindenki a sörfőzéstől van eltiltva : engemet a sörfőzési lehetőség illet. Ha mindenki a telken való átjárástól van eltiltva : engemet az átjárási lehetőség illet. Ha mindenki a dologtól (reája vonatkozó bármely cselekvőségtől) van eltiltva : engemet a dolog birtoklásának, használásának a dologra vonatkozó bármely cselekvőségnek lehetősége illet. Rendszerinti, hogy a joghelyzet ebben az u. n. pozitív oldalában vétetik. Rendszerint a kedvező helyzetet tekintik, amely a jogviszonyok eredményeként előáll.

Vizsgálva a továbbiakban a „lehetőségeket“, a tétel ezek : az öröklésre meghívottat az örökség elfogadásá-

¹ Történjék ez akár merő kijelentés által, akár az örökség birtokba vétele által.

² Mondhatom-e, hogy tilalom valójában csak a monopolium, a szolgalom, a tulajdon esetén van, míg a két első esetben tilalom valójában nincsen. A jog megalégszik azzal, hogy a más általi örökség elfogadást, árúátvételt hatálynélkülinek mondja. Anélkül, hogy e cselekvőségeket eltiltaná. Nem mondhatom. Hogy az öröklés, hogy a tulajdon-szerzés símán megtörténjék, ehhez az eltiltás maga szükséges.

³ „De lata hereditas intelligitur, quam quis possit adeundo consequi“ l. 151. D. 50., 16. Sokan (Brinz, Köppen is) ezt mondják subjectiv örökjognak. Az opt is használja az örökjog elnevezést az örökség elfogadása előtti stadiumra. V. ö. 536. és 537. §§. V. ö. Windscheid III. 191. lap 10 jegyzet [] közöttieket.

nak lehetősége illeti. A „jus hereditatis adeundi“.¹ Valójában nem jogosultság (jus) az, ami itt annak van nevezve. Jogosultságot (parancsolási lehetőséget) akkor látok, ha az eltiltottakra tekintek. Ezekről ugyanis a hagyatékra vonatkozólag negatív magatartásokat követelhetek. Ha a hagyatékra tekintek, azt látom, hogy erre vonatkozólag valamit (az elfogadást) a jog által védetten tehetek.² Elfogadhatom ahagyatékot úgy, azzal az erővel, hogy az elfogadással örökös leszek.³ Személyemben és javamra „öröklési jogviszony“ születik meg. Így nem fogadhat el senki más, csak én.⁴ Öröklési jogviszonyt teremtő tény (örökség elfogadása) hozhatok létre — a jog által védetten. A vevő, kinek javára az árú felkínálva lett, az átvétellel traditiot, dologi jogviszonyt (tulajdont) teremtő tény hozhat létre. Mindakét esetben egy concrét személy az, ki a jogviszonyt szülő tényt megteremtheti. Vannak jelenségek, melyekben mindenkinek módjában van jogviszonyt szülő tényt megteremteni. Így mindenkinek módjában van szerződési ajánlatot tenni, uratlan dolgot occupálni.⁵

Míg a delationalis helyzetben a jog által védett cselekvési lehetőség olyan, mely megvalósulva jogviszonyt teremt, addig a tulajdon által védett tény (dolog birtoka, használata...) a szolgálat által védett tény (átjárás a telken), a sörfőzési monopolium által védett tény (sörnek a főzése) nem ilyen. Másforma.

* * *

¹ V. ö. T. 1991. §.: „Az elfogadás vagy visszaútasítás joga“.

² Ugyanis mindenkinek tilos az öröklésre meghívottat az örökség elfogadásában (pontosabban az örökösi nyilatkozat leadásában) háborgatni. Kettős a tilalom: 1. nem szabad másnak elfogadni; 2. nem szabad másnak engemet az elfogadásban háborgatni. Valójában háborgatás az is, ha valaki elfogadja a reám nyílt örökséget.

³ V. ö. Windscheid III. 202. lap B. Wirkung der Berufung §. 536. „Die regelmässige Wirkung der Erbschaftsberufung ist, dass sie den Berufenen in die rechtliche Möglichkeit versetzt, durch seine Willenserklärung sich zum Erben zu machen“. V. ö. 203. lap 3. jegyzet is.

⁴ ...ha más fogadná el az örökséget, nem lesz örökös. E mellett cselekvésének milyensége szerint egyéb consequentiák is beállnak: pl. aki az örökséget birtokába is vette: az örökséget kiadni köteles.

⁵ Arra is van eset, hogy az occupationalis lehetőség nem mindenkit illet. Pl. a telkemen levő vadakra, halakra nézve csak engemet, mint a telek tulajdonosát. A mindenkit illető occupationalis lehetőséghez hasonló a servitus communis omnium.

Vonatkoznak e tételek nemcsak az u. n. additionalis öröklési rendszerre (osztrák polgári törvénykönyv világa), hanem az u. n. ipso jure öröklési rendszerre (magyar magánjog világa)¹ is. A jogi állapot ugyanis az örökös nyilatkozat leadásáig mind a két rendszerben lényegében ugyanaz.²

4. Az örökség elfogadása utáni helyzet.

Az öröklésre meghívott, a vérbeli vagy a végintézetben nevezett, a rányílt örökséget elfogadja. Ezzel beáll javára a successio. Ha valaki vele szemben a maga részére örökösödési jogot igényel: mehet a bíróhoz s megállapíttathatja, hogy a successio javára és pedig mint örökös javára csakugyan megtörtént. Az igazságügyi bizottság örökjogi javaslata szerint is: „az örökös örökösödési keresetet indíthat örökösödési jogának elismerése iránt az ellen, aki a maga részére örökösödési jogot igényel“. (V. ö. Tervezet, Indokolás V. 452. lap, 2.) A minthogy azt is megállapíttathatom, hogy tulajdonos vagyok, hitelező vagyok stb.³ Az örökségi keresetben, a tulajdoni keresetben, a kötelmi keresetben foglalt kérelem teljesítésének alapja ez a megállapítás. De megtörténik, hogy a per csupán ezen megállapításra megy. Ha például a jogviszony tényálladéka (causája) elleni támadás merőben szóbeli, spiritualis. Pl. valaki tagadja⁴ örökös minőségemet. Ezzel azt, hogy legközelebbi vérbeli volnék, vagy végintézetben meghívott volnék s így a successio javamra beállott volna. A nélkül azonban, hogy a hagyá-

¹ Német polgári törvénykönyv is így (§. 1942).

² Azokra, kik akarattuk ellen is örökölnék (fiscus), a szövegben mondottak nem vonatkozhatnak, mert ezekre a delationalis stadium elő sem áll. V. ö. Windscheid III. 187. l. §. 530. és 193. s köv. lapok és §. 595. Indokolás V. 344., 359. Főelőadmány IX. 296. lap CCLXX. sz. elvi kérdés.

³ V. ö. 1868. LIV. 513. §. : „Felhívási keresetnek... helye van a) az ellen, ki valamely joggal kérkedik...“ (V. ö. 514., 515. §§.) V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 1274. lap fent. V. ö. 1893. XVIII. 16. §. : „Valamely jogviszony létezésének vagy nem létezésének bírói megállapítása iránt... kereset... indítható...“ De „csak akkor“, ha... V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 2. 937. lap 34a.

⁴ Nem hulygatom mostan, elég-e a merő tagadás.

tékot, vagy ennek valamely darabját birtokába venné. A hagyaték épen nekem, mint felperesnek a kezén van, vagy zárlat alatt van, vagy egy harmadik ember kezén van. Vagy a hagyaték egészen üres. Nem illet engem egyéb, mint az inane nomen heredis. Ilyenkor a kérelem csupán az örökös minőség (status) megállapítására irányul.¹

Bizonyos azonban, hogy a most tárgyalt jelenség már másodlagos alakulat. Az elsődleges alakulatban mindenkinek tilos az öröklési tényálladék (causa) elleni spiritualis támadás. Ez a jogviszony azonban nem maga az öröklési jogviszony. Azt se jó mondani, hogy ez a jogviszony az öröklési jogviszonynak, mint alapviszonynak biztosító jogviszonya. A praejudicialis keresetjog ugyanis nem egyes jogviszonyok felruházottsága,² hanem a joghelyzetek tisztázásában álló érdek védelme. Az embernek külön érdeke, hogy a joghelyzetek tisztáztassanak. Ha ezen érdek sértve van, megállapítási kereset indítható.

Kétségtelen, hogy az öröklési tényálladék ellen nemcsak ilyen spiritualis támadás lehetséges. Lehetséges, hogy valaki azzal támad a más javára szóló öröklési tényálladék ellen, hogy a hagyatékot (valamely hagyatéki vagyondarabot) mint örökös azt állítva magáról, hogy örökös, birtokába vesz. Pro herede possidet.³ A valódi

¹ V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 402. lap (18) : ... a hagyatéki eljáráson belüli per sem más mint hereditatis petitio. És pedig praejudicialis hereditatis petitio. Ép ezért a legtisztább hereditatis petitio.

² „... a megállapítási keresetjog egyáltalán nem valami külön felruházottsága az alanyi jognak (követelésnek). Nem az alanyi jognak egyik része, hanem : a joghelyzetek tisztázására, mint ilyenre, ha az magában véve is kimutatható érdek, megengedett bírói segedelem,„ Zsögöd Fejezetek II. 2. 937. lap 34a. V. ö. I. 335*, 563a, 263 is.

³ V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 2. 1283 : az örökjog csupán azokkal szemben bizonyítható, kik az örökséghez valóban jogot formálnak. V. ö. I. 394. l. ** V. ö. 396. lap *** V. ö. II. 2. 628 lap †† b) : a valódi hereditatis petitio a behelyezett ellen való, a nem valódi az egyszerűen birtokló ellen való. V. ö. I. 393 lap (5) : a hagyatéki bírói intézkedés birtokilag örökössé teszi azt, kinek javára szól. Aki így birtokossá tette magát, azzal szemben relativizálódott az örökjog, mint absolut jog. A hagyatéki bírói intézkedés legitimálja a hereditatis petitio alperesét. V. ö. 394. lap † : hereditatis petitio : a hagyatékbírói intézkedés correctioja a személyt illetőleg. V. ö. 395. lap * 399. lap (11), 400. lap (14). Ámde nem mindenkor van hagyatékbírói intézkedés. V. ö. 396. lap *** a végén. V. ö. 401. lap (17) : örökségi birtoklás legitimal az alperességre.

örökös követelheti az álörököstől, hogy hagyjon fel a támadással. Szűnjön meg birtokolni.¹ Ez az u. n. tiszta öröklési igény. Sőt ennél többet követelhet. Követelheti, hogy alperes adja ki mindazt, ami a hagyatékából nála van.² Ez az ú. n. nem tiszta öröklési igény. E tételt mondja ki magánjogi tervezetünk 2040. §. „Aki őt meg nem illető örökösödési jog alapján a hagyatékot az örököstől egészen vagy részben elvonta (hagyatéki birtokos), azt... kiadni köteles“. Ugyancsak az osztrák polgári törvénykönyv 532. §. ilyképpen : az örökjog „oly dologbani jog, mely mindenki ellen, ki a hagyatékot magának akarja tulajdonítani, hatályos, és a 823. §. : „Az átadás megnyerése után is a birtokba vevő az által, ki jobb örökjogot követel,³ az örökség átengedése végett perbe vonathatik...“ és a német polgári törvénykönyv 2018. §. : „Der Erbe kann von Jedem, der auf Grund eines ihm in Wirklichkeit nicht zustehenden Erbrechts etwas aus der Erbschaft erlangt hat (Erbschaftsbesitzer), die Herausgabe des Erlangten verlangen“.

Valójában azonban az a jogviszony is, melyben köve-

¹ *Ne birtokold az öröklési jogot...* mondja felperes. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 296. lap, jegyzet d) V. ö. 402. lap (18) : A hereditatis petitio három fajtája : 1. A hagyatéki eljáráson belüli per. Amikor birtok az alperesi oldalon nincsen. 2. A behelyezett elleni per. Bírói kézből kapta alperes a birtokot. 3. Nem bírói kézből kapta alperes a birtokot. Semmi eljárás sem volt. Megtámadom perrel azt, ki a hagyatéki javakban magát örökösként gerálja. Ámde ezen ítéletekkel az örökös tényleges helyzetet nem egészében vívjuk ki. Csak annyiban, amennyiben alperes bennünket összeszorított. Ez is mutatja, hogy alperes a javak birtoka által támad az öröklési causa ellen. V. ö. II. 2. 628. lap †† d).

² V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 396. lap (8) : A hereditatis petitiora hozott ítélet lényege : exhibeald az universalis possessiot. Ennek folyománya : exhibeald az egyes javakat. A hereditatis petitio alperese első sorban spiritualis szolgáltatásra köteles. Universalis possessiot kell exhibeálnia. A hagyatéki javak exhibitioja materialis, de ez már consequentia. Ha a hagyatéki követelésekre gondolunk : a hagyatéki javak exhibeálása is spiritualis. V. ö. I. 396. lap *** és 401. lap ** b). V. ö. 399. lap (12) : a hereditatis petitioval csak exhibitiot kérni nem lehet : „hátha valaki így beszélne : kérem a törlést, de nem kérem az átírást ? El kell útasítani. A behelyezett álörökös nem tartozik túrni a törlést, mint pusztá negativumot... Ő köteles exhibeálni a tényleges helyzetet a comparative erősebb félnek, de nem köteles azt, mint egyszerűen alaptalant megszüntetni...“

³ Ez alapon mondhatnám : a hereditatis petitio nem más, mint juris vindicatio. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 392. lap főszöveg : „Kinek örökösödési joga erősebb“. V. ö. I. 397. lap (9) : minden örökségátírás belső természete, hogy comparationak van kitéve.

telhetem a hagyatéki birtokostól, hogy hagyjon fel a birtoklással, adja ki ami a hagyatékból nála van : már másodlagos alakulat. Az elsődleges alakulat az a jogviszony, melyben mint örökös mindenkinek parancsolhatom : ne bántsd a hagyatékot, te, aki nem vagy örökös, ne támadj így az én javamra fentálló öröklési tényálladék ellen.¹ Mindenki el van tiltva a hagyatéktól, pontosabban : mindenki el van tiltva attól, hogy az öröklési tényálladék ellen a hagyaték birtokba vétele által támadjon.² Ezen mindenkit terhelő tilalomnak az eredménye az, hogy én már most, aki örökös vagyok, azt, amit örökölttem, csakugyan birtokba vehetem. Az osztrák polgári törvénykönyv 532. §. ebben a pozitív oldalában fogja meg a jelenséget, mikor így beszél : „Azon kirekesztő jog, miszerint a... hagyaték... birtokba vehető örökjognak nevezetik“.³

De vajjon lezárható-e az örökjog fogalma az eddigiekben tárgyalt jogviszonnal, nevezetesen azzal, melyben mint örökös, mindenkinek parancsolhatom „ne bántsd a hagyatékot, ne támadj így a javamra szóló öröklési tényálladék ellen“⁴ Vagy pedig azt kell mondani, hogy

¹ Mindegy akár azt mondom az öröklési jogviszonyra, hogy a hagyaték védelme, akár azt, hogy az öröklési tényálladék védelme. Ha az utóbbit mondom, leginkább rokonul hozzá a birtokviszony, meg az abszolút személyi jog. Ezek is causa védő jogviszonyok. Hogy az u. n. jogcímvédelem (relatív jogok védelme kijátszások ellen) egészen más : bizonyos. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 135. lap 120. jegyzet, 91. lap 86. aljegyzet, 143. lap 127. jegyzet, 181. lap 183. lap, 184. jegyzet. V. ö. II. 2. 1241. lap : az örökjog egyszemélyes joghelyzet. Egy a jogosult, mindenki a kötelezett. Abszolút jog és pedig materialis abszolút jog. V. ö. I. 190. lap 194. jegyzet. V. ö. 1276. lap : örökös és örökség, mint objectum közt jogviszony-féle képlegesítés. Hogy az örökjog nem dologbani jog — mint az opt. 532. §. mondja — mutatja az is, hogy telekkönyvi bekebelezésnek nem képezheti a tárgyát.

² Hátha a tulajdonra azt mondanám : mindenki el van tiltva attól, hogy a szerzési tényálladék ellen a dolog birtokbavétele által támadjon.

³ V. ö. száz polgári törvénykönyv 2001. § : „Das Erbrecht ist das Recht, in die Erbschaft als in ein Ganzes unmittelbar einzutreten“.

⁴ Pozitív oldalában az öröklési jogviszonyt így minősíthetem : a hagyatékban levő jogviszonyok tárgyiasíthatnak, az örököshöz hozzákapsoltatnak. A hozzákapsoló az öröklési jogviszony. V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 1276. lap. Így az örökjog olyan jogviszony, melynek jogviszony (objektívizált jogviszony complexum) a tárgya. Így rokon az idegen dologi jogok azon fajtáihoz, melyeknél szintén jogviszony a jogtárgy. A hereditatis petitio formulája : „Si paret... hereditatem ex jure Quiritium A¹ A¹ esse...“

ezen u. n. öröklési alapviszonyon kívül más jogviszonyok is beletartoznak az örökjog fogalmi körébe, nevezetesen mindazok, melyek ezen alapviszonyt erősítik, ennek u. n. biztosító viszonyai. Mikor is az örökjog jogviszony complexum, melynek az alapviszony csak részviszonya.¹

Így kérдем, nem vonható-e az örökjog fogalmi körébe az a jogviszony, mely a hagyatéktól mindenkit eltiltó *jogszabályt* védi. Hiszen az öröklési jogszabályok oltalma (pl. izgatással szemben) is az öröklést biztosítja. Ha meginogtak e jogszabályok, bizonytalanná vált az öröklés, ha megdőltek e szabályok, nincsen öröklés.

Továbbá : nem vonható-e ide az a jogviszony, mely azon *tényeket*, melyek alapján a tilalmak éppen kirovat-
tak, másfajta (nem a hagyaték birtokba vételében álló) támadásokkal szemben védi. Például melyekben a végrendelet sikkasztás vagy a családi állás elleni támadás, pl. idegen gyermeknek a családba való becsempészése tilos. Ugyanis ezen jogviszonyokkal is az öröklésnek valaki javára való beállása van biztosítva.

Nem vonható-e ide az a jogviszony, mely az örökösnek az életét védelmezi.² Hiszen, ha nincsen örökös, nem lehet javára öröklés.

Végül, nem vonható-e ide az a jogviszony, melyben mindenkinek tilos mást a pro herede possessiora reá birni. Ezzel ugyanis az alapviszonyban kirótt köteles magatartás van oltalmazva harmadik személyek részéről jöhető támadásokkal szemben.

Mind e jogviszonyok ugyanis — további biztosító viszonyaikkal együtt — eredményezik az öröklés jogi védelmét.

És kérдем : magában álló jelenség volna, reá mondani az örökjogra, hogy az nem egy jogviszony valójában, hanem jogviszony complexum ?

¹ V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 1277. lap : az öröklési jog collectív alanyi joghelyzet.

² Hogy e jogviszonyok elsődleges célja nem az öröklés : bizonyos. V. ö. Zsögöd Fejezetek II. 1278. lap. Célunk csupán annyi : rámutatni arra, hogy a jog a maga célját egyetlen jogviszonnyal el nem érheti, hanem elérheti csupán a jogviszonyok egész szövedékével.

A tulajdon¹ például kimerül-e abban a jogviszonyban, melyben mindenki el van tiltva a dologtól, a dologra vonatkozó bármely cselekvőségtől, kivéve éppen egy embert, a tulajdonost.

Nem vonható-e a tulajdon fogalmi körébe az a jogviszony, mely az ezen tilalmakat kirovó jogszabályt védi ugyancsak izgatásokkal szemben, továbbá az, melyekkel a tényleges vagy a telekkönyvi átadás, ennek valamely külső jele, pl. a telekkönyvi bejegyzés van védve hamisítással szemben, vagy az, mely a tulajdonos életét védi, végül az, melyben mindenkinek tilos mást... a lopásra reá birni. Mind e jogviszonyok ugyanis, további biztosító viszonyaikkal együtt eredményezik, hogy a dolgot békésen birtokolhatom, használhatom stb.²

Továbbá kérdelem: a kötelem kimerül-e abban a jogviszonyban, melyben parancsolhatom az adósnak, hogy fizessen. Nem vonható-e a kötelem fogalmi körébe az a jogviszony, mely az ezen parancsot kirovó jogszabályt védi, továbbá az, mely azon tényeket védi, amelyek alapján ezen parancs éppen kirovatott, pl. a contractust hamisítással szemben, vagy az, mely az adós és a hitelező életét védi, amelyben az adóst perrel fizetésre szoríthatom, amelyben mindenkinek megtilthatom, hogy az adóst a fizetésben akadályozza..., avagy amely, pl. az eladott dolgot védi az eladó vagy harmadik személy rongálásaival szemben. Mind e jogviszonyok ugyanis — további biztosító viszonyaikkal együtt — eredményezik, hogy az adós nekem fizetni, szolgáltatni fog.

Így csakugyan tulajdon is, kötelem is, de bármely más jogviszony is, valójában jogviszony complexum. Több részviszonyból tevődik ki.

¹ Tulajdon: dologtól van mindenki eltiltva. Örökjog: bizonyos cselekvőségtől (pro herede possessio) van mindenki eltiltva. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 313. lap 6.: „A cselekvéskör, melyre a tilalomkéve vonatkozik, nem centralódik dologra, hanem másképen van tárgyilag meghatározva.“

² Valaki elfog egy vadat. Az occupatit valamely külső jellel kifejezésre juttatja. Lehetségesek a következő támadások: izgatás a tulajdon intézménye ellen, ...eltávolítása a szerzést mutató külső jelnek, ...a szerző élete elleni támadás, ...a vad lelövése, ...a vad birtokba vétele. Mindezen támadások elleni védelem együtt eredményezi a vad békés birtokát, teszi ki a „tulajdont“.

Amikor azt mondom: örökös vagyok, tulajdonos vagyok, vevő vagyok, több részviszony létezését, hozzá-
m kapcsoltságát jelölöm meg.

* * *

Vannak az örökjoghoz rokonuló jelenségek.¹ Ilyen pl. az örökség vétel esete. A rómaiak szerint is a bonorum emptor „agit se fictum heredem esse“. Hasonlít a helyzete az örököséhez, de még sem örökös. Másik példa: valaki, aki megholtak nyilvánított, egy napon visszatér.² Vagyonát attól, akinél találja, követelheti. (T. 2043. §. Indokolás V. 461. lap.) A visszatéréssel ugyanis vagyonának ismét ura lett. A római jog világából példa az u. n. arrogatio. A római örökbefogadó — a praetori jog szerint — az örökbe fogadott összes vagyonát kapja. Valamely idegen ember azt állítja magáról, hogy ő az örökbe fogadó. Nála is van az örökbe fogadott eddigi vagyona. Ellene hereditatis petitio-féle kereset van, mely azonban még sem hereditatis petitio. További példa a közszerzeményi igény. A közszerzeményi igény megszületik a házasság megszűnésével. A házasság megszűnését okozhatja az egyik hitves halála, de okozhatja más is. És ha az egyik hitves halála okozta is a házasság megszűnését: a közszerzeményi igény ekkor sem örökjogi.³

* * *

Mindezekben az öröklési jog sokat vitatott fogalmának nyilván csak egyes oldalai tárgyaltak. Ezek

¹ Egybevetését a cégjog, szerzői jog, italmérési jog, malomjog, révjog jelenségével lásd Zsögöd Fejezetek II. 2. 1276. lap.

² V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 400. lap (15): további példák: valakiről hamisított anyakönyvi kivonat alapján, vagy téves anyakönyvi kivonat alapján átírják az örökséget. Valakiről hamisított vagy téves holtak bizonyítás alapján átírják az örökséget. Az, kiről az átírás történt igazolja, hogy még életben van. Saját örököse ellen keresettel kénytelen föllépni. Hereditatis petitio-e ez a kereset? Ha azt a keresetet veszem annak, melynek vetélkedő pontja (causája) az erősebb öröklési jog: úgy nem hereditatis petitio, s ha azt veszem lényegnek, hogy universalis actio, olyan vagyon iránt, melyet az ellenfél pro herede possidet, — úgy hereditatis petitio. Itt ugyanis nem az a kérdés, ki az örökös. Hanem az: alperes örökös-e. Felperes nem állítja, hogy ő örökös. Azt állítja, hogy egyáltalán nincs helye öröklésnek.

³ Vagy: az átruházott kereskedelmi üzlet kiadandó, mert az átruházó ügylet megtámadtatott. Szladits példája.

is csak vázlatosan. Mellőztetett egyebek közt a további alá támasztása annak a tételnek, hogy az örökjog az öröklési tényálladék védelme a hagyatéék birtokba vételében álló támadásokkal szemben.¹ Mellőztetett az öröklési jogviszonynak összevetése más, szintén a szerzési tényt védő jogviszonyokkal. Mellőztetett a cáfolása annak az álláspontnak, hogy subjectív örökjog valójában nincsen,² hanem léteznek csupán a hagyatéékban bentfekvő egyes (u. n. singularis) jogviszonyok (tulajdon, zálog, szolgálat, kötelelem). Mellőztetett egészen az örökségi kereset (hereditatis petitio), a hagyományi jog fogalma stb.³ Így csupán azon keretek lettek lerakva, melyekbe az öröklési jogviszony fogalmára vonatkozó anyagot elhelyezhetni vélem. Sőt ezeknek is csak egy része.⁴

¹ Tilos *pro herede* possideálni. Ezzel az van mondva, hogy tilos a causát bántani. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 396. lap (8) : az örökösödési per tengelye : felperes de jure örökös-e. Ehhez pedig a causa kimutatása szükséges : gyermek-e csakugyan, jó-e a végrendelet. V. ö. 397. lap (9) : nem jó azt mondani, hogy a bejegyzettnek — mint a hereditatis petitio alperesének — címe nincs. Csupán : másnak — a felperesnek — a címe erősebb, mint az övé. V. ö. 399. lap (12) : a hereditatis petitio esetén az örökgyógy jogköre sértve nincs. A vetélkedés e jogkör falain kívül forog. És pedig a körül, hogy kit illet e jogkör a két fél közül. V. ö. 400. lap †. V. ö. 405. lap **: álörökös : érvénytelenül bejegyzett cégvezető. Csakugyan : az örökösösi positio hasonlít a képviselői positiohoz. Mind a kettő jogkörtartás.

² V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 353. lap 18. jegyzet : más az örökgyógy jogainak érvényesítése, ismét más az öröklési igény érvényesítése...

³ Az öröklési jog fogalma alá vonható ugyanis a hagyományi jog is. Sőt a kötelelés is. V. ö. örökösödési eljárás 108. §. 2. bek. és 89. §. V. ö. Zsögöd Fejezetek I. 392. lap. *

⁴ V. ö. Zsögöd I. 397. lap (9) és ** 399. lap (12). II. 2. 1278. lap : más az örökösödési per, más az eredeti érvénytelenség címén való törlés. V. ö. 89. lap, 13. jegyzet. I. 392. lap **: a hereditatis petitioval öröklési jogot érvényesíték, a telekkönyvi rendtartás 148. §-án alapuló keresettel az örökgyógy jogait érvényesítem. Annak felperese az erősebb örökös, ennek felperese, aki az örökgyógy jogait érvényesítheti (ez nemcsak az örökös). V. ö. 394. lap † a végén, 396. lap (8). más : actoratus az örökgyógy jogaira nézve, más ismét : a hereditatis petitio felperesége. V. ö. Zsögöd I. 392. lap (4) : a hereditatis petitio elvlasztása más jelenségektől azon alapon, hogy miként jutott birtokba az alperes. V. ö. 395. lap * : 1. Alperes a javakat hagyatékbírói intézkedés alapján bírja. 2. Alperes a javakat az örökgyógy átruházása alapján bírja. V. ö. 398. lap (10) : a hereditatis petitio és a kiigazítási per rokonsága. V. ö. 337. lap e) : hereditatis petitio és condictio possessionis.

